

„Warunki Pan spełnia, tylko PESEL nie ten” – czyli o zjawisku ageizmu we współczesnej Polsce

Streszczenie: Głównym pytaniem zawartym w niniejszym opracowaniu jest pytanie o przejawy ageizmu i dyskryminacji ze względu na wiek we współczesnej Polsce. Dotychczasowe badania wskazują na dużą istotność tego problemu, szczególnie w obszarze rynku pracy, gdzie osoby po 50. roku życia doświadczają trudności związanych w ich wiekiem. Niemniej jednak wyniki Europejskiego Sondażu Społecznego (ESS) z roku 2008 wskazują na stosunkowo niskie odsetki osób skarżących się na problem ageizmu i dyskryminacji, ale zarazem na wysoką społeczną świadomość tego problemu. Artykuł przedstawia założenia teoretyczne problemu ageizmu, a także analizę danych empirycznych zebranych przez ESS w odniesieniu do tego zagadnienia.

Słowa kluczowe: dyskryminacja, ageizm, Europejski Sondaż Społeczny

"You meet the conditions but not the age limit" - on the issue on ageism in contemporary Poland

Summary: The main question raised in this article concerns the phenomenon of ageism and age discrimination in the contemporary Polish society. The analysis of the previous research on the age discrimination in Poland, particularly in the area of labour market, suggested that the population of 50+ faces significant problems stemming from their chronological age. Nevertheless, the results of the European Social Survey (ESS) from 2008 show relatively low percentage of people complaining about ageism and age discrimination, however, at the same time, indicate high social awareness of this problem. The article presents the theoretical framework of the issue of ageism, as well as the analysis of empirical data collected during the 4th round of ESS concerning this problem.

Key words: age discrimination, ageism, European Social Survey

1. Wprowadzenie

Na szczęśliwe i satysfakcjonujące życie człowieka we współczesnym świecie składa się wiele komponentów, zarówno tych od niego zależnych, jak i tych zewnętrznych. Najczęściej wymieniane to: status społeczno-ekonomiczny, miejsce zamieszkania, czas wolny, poczucie przynależności i bezpieczeństwa, związki międzyludzkie, warunki mieszkaniowe, zdrowie, praca zawodowa, udział w życiu społecznym i kulturalnym, brak negatywnych emocji i przeżyć, takich jak lęk, osamotnienie, depresja [Halicka, 2004]. Nie sposób sporządzić wyczerpującej listy, niemniej jednak można wskazać z całą pewnością na czynniki, które uniemożliwiają lub utrudniają czerpanie satysfakcji z życia i bezpośrednio wpływają na obniżenie jego jakości. Jednym z nich chciałabym zająć się bliżej w poniższym artykule, a mianowicie problemem ageizmu i dyskryminacji ze względu na wiek w dzisiejszej Polsce.

Problem ten jest także istotny z perspektywy członkostwa Polski w Unii Europejskiej i obowiązku dostosowanie polskiego prawa do wymogów Rady Europejskiej. Zasada równego traktowania podkreślana jest przez instytucje Unii jako fundamentalna zasada, na której opiera się całość legislacji i polityk społecznych Wspólnoty [de Burca, 1999]. Niemniej, fakt istnienia dyskryminacji świadczy o niskiej skuteczności tego prawa w polskiej rzeczywistości społecznej, co wynikać może z niewielkiej znajomości szczegółowych przepisów¹. Istnieje zatem wyraźny rozdźwięk pomiędzy obowiązywaniem prawa *de iure* a *de facto* [Szatur-Jaworska, 2008].

Zagadnienie ageizmu chciałabym przedstawić od strony teoretycznej oraz aktualnego stanu badań na ten temat, ale także z punktu widzenia danych zebranych w ramach czwartej rundy Europejskiego Sondażu Społecznego w 31 krajach w 2008 roku. Runda czwarta - pierwsza, która objęła swoim zakresem także Polskę, podjęła również niezmiernie ważne pytania badawcze z zakresu występowania zjawiska ageizmu i dyskryminacji ze względu na wiek we współczesnych społeczeństwach europejskich, których wyniki będę chciała przybliżyć w poniższym artykule.

2. Zagadnienie ageizmu w literaturze

Problem negatywnej stereotypizacji oraz nierównego traktowania osób starszych nie jest nowy, znalazł on bowiem swoje miejsce w literaturze socjologicznej

¹ Badania dotyczące znajomości prawa UE przeprowadzone w listopadzie 2007 roku na zlecenie Komisji (*EU citizenship Eurobarometr 2007*) wskazują, iż Polacy mają wyższą (31%) niż średnia Europejska (28%) znajomość swoich praw. Niemniej jednak, badania te nie obejmowały szczegółowych pytań, a zatem nie można wyciągnąć z nich wniosków na temat znajomości prawa antydyskryminacyjnego. Na dzień dzisiejszy, badań dotyczących tego problemu nie ma.

zajmującej się sytuacją ludzi starszych na amerykańskim rynku pracy już w XIX wieku [Segrave, 2001]. Niemniej jednak, w kontekście nowych zjawisk zachodzących w dzisiejszym świecie pozostaje on wielce aktualny, zarówno w kontekście globalnym [Bytheway, 1995, Palmore, 1999, Nelson, 2002, Butler, 2008], jak i lokalnym [Szukalski, 2004, Perek-Białas, Ruzik, 2004, Szatur-Jaworska, 2008].

Systematyczną prezentację problemu ageizmu należy rozpocząć od konceptualizacji tegoż pojęcia. Termin ten został wprowadzony przez Roberta Butlera w 1969 roku i początkowo oznaczał proces systematycznego stereotypizowania i dyskryminacji ludzi z powodu ich starszego wieku [Butler, 1969]. Bill Bytheway podaje natomiast, iż ageizm to zbiór przekonań mających podstawy w biologicznym zróżnicowaniu ludzi, związanym z procesem starzenia się. Ponadto, mówi autor: „ageizm generuje i wzmacnia strach oraz dezintegrację związaną z procesem starzenia się jednostki w odniesieniu do jej kompetencji (...) oraz wykorzystuje wiek chronologiczny, aby wyznaczyć klasy ludzi, którym utrudnia się dostęp do zasobów i szans osiągalnych dla innych członów społeczeństwa” [Bytheway, 1995: 14].

Dziś pojęcie to rozumiane jest szerzej, jako jakiegolwiek uprzedzenie i dyskryminacja (także pozytywna) ludzi ze względu na ich wiek [Palmore, 1999]. „Słownik socjologii i nauk społecznych” pod redakcją Marshalla [2005: 421] podaje definicję zjawiska ageizmu, które pojawia się jednak pod pojęciem „wiekizm” (stosowane synonimicznie). Za słownikiem można podać definicję ageizmu jako „ (...) przez analogię do takich terminów jak rasizm czy seksizm, ageizm to dyskryminacja oraz wyznawanie irracjonalnych poglądów i przesądów dotyczących jednostek lub grup i opartych na ich wieku. Przyjmuje się stereotypowe założenia na temat fizycznych i umysłowych cech ludzi z określonej grupy wiekowej i zwykle wyraża się je w sposób poniżający. Najczęściej wiekizm kieruje się wobec ludzi starych”.

Zagadnienie ageizmu znalazło już także swoje miejsce w polskiej literaturze gerontologicznej [Synak, 2000, Szatur-Jaworska, 2000, Szukalski, 2004, Łysak, Zierkiewicz, 2005, Nicole-Urbanowicz, 2006, Szukalski, 2008]. Źródłem dyskryminacji ze względu na wiek można dopatrywać się we wszechobecnym kulcie młodości, który opanował kulturę masową i sprawił, że wartość i ranga starości spadła [Szatur-Jaworska, 2000, Miszczak, 2006]. Starość zaczęła się jawić jako „nieatrakcyjny i niepopularny etap życia, który nie ma swojego stałego miejsca w kulturze popularnej. (...) w kulturze, w której obowiązuje kult młodości i piękna, starsze osoby przestają być pełnoprawnymi członkami społeczeństwa, a ich doświadczenia/przeżycia nie są brane pod uwagę w procesach kształtowania kulturowo-medialnego dyskursu” [Łysak, Zierkiewicz, 2005: 31]. Styl życia preferowany w świecie ponowoczesnym to nieustanne bycie aktywnym, konieczność dopasowania się do nowych warunków życia, podejmowania nowych wyzwań, z czym starość nie jest zazwyczaj utożsamiana.

3. Stan badań nad zjawiskiem ageizmu i dyskryminacji wiekowej w Polsce i Europie

Badania sondażowe przeprowadzane corocznie w krajach Unii Europejskiej diagnozują społeczną percepcję dyskryminacji, czyli poczucie obywateli krajów europejskich na temat obecności zjawisk dyskryminacyjnych w ich państwie. Raport z roku 2007 wskazuje, iż 46 % Europejczyków przekonanych jest, iż dyskryminacja ze względu na wiek jest szeroko rozpowszechniona w ich kraju. Taki pogląd jest najbardziej popularny wśród respondentów z Węgier (66%) oraz Czech (63%); najmniej natomiast wśród mieszkańców Irlandii (30%) oraz Luksemburga (31%). Polska plasuje się poniżej średniej europejskiej, ponieważ „jedynie” 40% osób jest zdania, iż dyskryminacja ze względu na wiek w naszym kraju jest szeroko rozpowszechnionym zjawiskiem [Eurobarometr, 2007]. W odniesieniu do osobistego doświadczenia dyskryminacji, badania europejskie wskazują, iż wiek jest najczęstszą przyczyną takiej dyskryminacji. Wskazywany jest przez 5% respondentów, podczas gdy inne czynniki takie jak rasa i pochodzenie etniczne – 3%, religia oraz niepełnosprawność – 2% ² [Eurobarometr, 2003].

W Polsce badaniami nad zjawiskiem dyskryminacji zajmowały się do tej pory głównie środowiska związane z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz seniorów (np. Akademia Rozwoju Filantropii, Forum 50+), które realizowały projekty społeczne współfinansowane przez Unię Europejską. Problem dyskryminacji ze względu na wiek był też podejmowany przez środowiska naukowe [Szukalski, 2004, Perek-Białas, Ruzik, 2004, Szatur-Jaworska, 2005], aczkolwiek do tej pory brak jest szeroko zakrojonych badań socjologicznych, które podejmowałyby to zagadnienie w sposób kompleksowy.

Jednymi z pierwszych badań dotyczących problemu równego traktowania osób starszych był sondaż przeprowadzony przez organizację „Forum 50+ Seniorzy XXI wieku” przy współpracy firmy „PBJ - Badania Marketingowe”. Badaniem objętych zostało 1252³ działaczy organizacji seniorskich oraz inni mieszkańcy ośmiu polskich miast w wieku powyżej 50 lat. Badanie miało na celu określenie, czy osoby starsze na co dzień stykają się z zachowaniami dyskryminującymi oraz w jakich obszarach życia pojawia się one najczęściej.

Wyniki sondażu wskazują niezaprzeczalnie na fakt, iż seniorzy czują się w Polsce gorzej traktowani, zarówno w życiu społecznym, jak i prywatnym. Aż 50% ankietowanych odpowiedziało, iż osoby starsze w Polsce nie są traktowane z odpowiednim szacunkiem, a prawie 60% przyznało, iż ludzie starsi są nierówno lub go-

⁴ W badaniu nie była poruszana kwestia nierównego traktowania ze względu na płeć, która prawdopodobnie miałaby więcej wskazań aniżeli wiek. Badania te miały jednak na celu zdiagnozowanie poprawnej implementacji Dyrektywy Rady UE 2000/78/WE.

³ Dobór próby do badań nie był losowy, co ogranicza możliwość generalizowania wyników na całą populację osób 50+ w Polsce.

rzej traktowani z powodu swojego wieku. Wśród badanych 24% potwierdziło, iż sami doświadczyli nierównego traktowania w swoim otoczeniu. Zapytani o formy gorszego traktowania, respondenci wskazali na: lekceważenie, obojętność (83%), nieprzyjemne żarty (60%), wykorzystywanie materialne (27%), groźby i zastraszanie (23%), przemoc fizyczna (13%). 2% respondentów nie zetknęło się nigdy z dyskryminacją ze względu na wiek. Strefami w życiu publicznym, w których najczęstsze były dyskryminujące zachowania były: środki komunikacji miejskiej (51%), placówki służby zdrowia (45%), urzędy (44%), ulica (35%), rodzina (20%), sklepy (19%), oraz miejsce pracy (11%)⁴.

Podobne kwestie zostały także kilkakrotnie poruszane w ogólnopolskich badaniach opinii publicznej [CBOS 1998, 2000, 2007]. W badaniach z roku 2000 *Polacy wobec ludzi starych i własnej starości* uwidocznił się pogląd, iż ludzie starzy są postrzegani w bardzo zróżnicowany sposób. Życzliwy stosunek do ludzi w podeszłym wieku ankietowani najczęściej dostrzegają w rodzinie (69%), w środowisku sąsiedzkim (64%) oraz w parafii (58%), rzadziej – w sklepach (44%), placówkach służby zdrowia (39%), w byłym miejscu pracy (36%) oraz kolejno: w urzędach (27%), w środkach komunikacji (22%) i na ulicy (21%). Również środowisko młodzieżowe postrzegane jest jako mało życzliwe wobec seniorów (tylko 25% opinii pozytywnych).

Jak wskazują natomiast ogólnopolskie badania przeprowadzone przez Akademię Rozwoju Filantropii przy współpracy IPSOS [Raport Rynek Pracy 2007], jednym z najbardziej powszechnych doświadczeń zbiorowych grupy wieku 50+ w obszarze rynku pracy jest właśnie doświadczanie dyskryminacji. Grupą objętą badaniem były między innymi osoby długotrwale bezrobotne po 50. roku życia, a także pracodawcy oraz instytucje rynku pracy (agencje zatrudnienia, Wojewódzkie i Powiatowe Urzędy Pracy). Na swój wiek jako główną przeszkodę w znalezieniu pracy wskazało aż 63% respondentów, co stanowi najczęstszą z wymienianych odpowiedzi (na płęć wskazało 2%, na zły stan zdrowia 9%, brak ofert pracy w miejscu zamieszkania 8% oraz brak odpowiedniego wykształcenia 6%). Świadomość tego, że wiek bezrobotnego jest główną przeszkodą w znalezieniu pracy nie jest jednoznaczne z dyskryminacją tej osoby. Niemniej jednak, jest to dość mocne wskazanie na problem wieku jako bariery w równych szansach na rynku pracy, gdzie młodość jest nadal wartością najwyżej cenioną.

Natomiast wśród respondentów reprezentujących różne instytucje rynku pracy 34% wskazało na dyskryminację jako najbardziej istotną przeszkodę w znalezieniu pracy dla osób po 50. roku życia. Dyskryminacja w zatrudnieniu jest przede wszystkim postrzegana jako negatywne nastawienie (postawa) w stosunku do osób starszych, w wyniku czego jest im znacznie trudniej znaleźć zatrudnienie niż osobom

⁴ Dane pochodzą z raportu *Stop dyskryminacji ze względu na wiek*, Warszawa 2005, ARFP.

młodym⁵. W podsumowaniu autorzy raportu formułują tezę, iż przekroczenie 50. roku życia jest „jakimś magicznym momentem, zmieniającym sytuację zawodową człowieka” [*Raport...*, op.cit.].

Badaniem, które w podobnie interesujący sposób przedstawia występowanie ageizmu w obszarze rynku pracy, był monitoring ogłoszeń o pracę przeprowadzony przez Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego. Monitoring ten miał na celu zdiagnozowanie ogłoszeń o pracę zawartych w najważniejszych polskich gazetach oraz na portalach internetowych pod względem zawierania w nich dyskryminujących zapisów, zakazanych przez polskie prawo. Po przeanalizowaniu ponad sześciu tysięcy ogłoszeń w trakcie trzech miesięcy okazało się, iż wiek jest drugim, po płci, czynnikiem, na podstawie którego pracodawcy stosują praktyki dyskryminujące już na poziomie rekrutacji. Przejawiało się to w dwóch formach – określeniu konkretnego wieku lub przedziału wiekowego, w jakim miał się znaleźć pracownik, lub poprzez użycie takich sformułowań jak: „praca w młodym dynamicznym zespole”, „mile widziani studenci”. Sformułowania tego typu znalazły się w 10% analizowanych ogłoszeń o pracę [Kędziora i wsp., 2009]⁶.

W obliczu powyższych wyników badań nad zjawiskiem ageizmu i dyskryminacji ze względu na wiek w polskiej rzeczywistości społecznej, wyniki badań Europejskiego Sondażu Społecznego wydawać się będą mogły niejako odbiegające od narysowanego wcześniej obrazu.

4. Ageizm i dyskryminacja w Polsce w świetle wyników Europejskiego Sondażu Społecznego

Jak już zostało wspomniane we wstępie, czwarta runda ESS objęła swoim zakresem Polskę (N=1619), ale co tak istotne dla badaczy zjawisk związanych ze starzeniem się społeczeństwa – badanie to zawierało także składający się z 55 pytań moduł dotyczący procesów i problemów starzenia się dzisiejszych społeczeństwach europejskich. W poniższej części artykułu chciałabym przedstawić częściowe wyniki tego modułu w odniesieniu do opisywanego powyżej zjawiska ageizmu oraz doświadczeń Polaków z dyskryminacją ze względu na wiek.

Pierwszym pytaniem odnoszącym się do zjawiska dyskryminacji było ogólne pytanie o poczucie, iż przynależy się do grupy osób dyskryminowanych w naszym kraju (tab. 1.). Odpowiedzi sugerują stanowczo, iż społeczeństwo polskie jest niezmiernie tolerancyjne oraz nie przejawia znamion dyskryminującego, gdyż jedynie niecałe 5 % badanej populacji uznało się za należącą do grupy osób gorzej trakto-

⁵ Wśród osób bezrobotnych, to właśnie grupa 50+ jest długotrwale bezrobotna (powyżej 12 miesięcy), podczas gdy osoby młodsze częściej pozostają bez pracy w krótkim okresie czasu.

⁶ Podobne wyniki przedstawia raport Polskiego Stowarzyszenia Edukacji Prawnej „Dyskryminacja w ogłoszeniach o pracę” (2004) autorstwa Witolda Klausa.

wanych. Wyniki te różnicują się nieznacznie w poszczególnych kategoriach wiekowych. Osobami, które w największym stopniu odczuwały przynależność do takich grup, były osoby w wieku pomiędzy 50. a 67. rokiem życia – średnio 7% z nich wskazało na poczucie bycia dyskryminowanym. Odsetek ten znacznie obniża się w grupie osób po 68. roku życia i wynosi już tylko 4%. Wyższy odsetek takich osób można również zauważyć wśród grupy najmłodszej, tj. pomiędzy 15. a 22. rokiem życia – 4,5%. Grupą odznaczającą się najmniejszym odsetkiem osób odczuwających dyskryminację była grupa wiekowa trzydziestolatków. Wyniki takie potwierdzają prezentowane powyżej wyniki Eurobarometru, gdzie jedynie 5% respondentów czuło się bezpośrednio dotkniętych dyskryminacją.

Tabela 1

Odpowiedzi na pytanie czy uznał(a)by się P. za osobę należącą do grupy ludzi, która jest w Polsce dyskryminowana, gorzej traktowana niż inne grupy w naszym kraju?

Wiek w latach	Tak	Nie
15-22	4,5	95,5
23-30	3,3	96,7
31-39	4,8	95,2
40-49	3,8	96,2
50-56	7,4	92,6
57-67	6,5	93,5
68+	4,0	96,0
Ogółem	4,9	95,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie ESS 2008

Odsetki te są stosunkowo niskie, co wskazywać może z jednej strony na rzeczywisty niewielki zakres problemu dyskryminacji, z drugiej natomiast – co bardziej prawdopodobne – niskie uświadomienie występowania tego zjawiska w odniesieniu do własnego doświadczenia. Z grupy osób, które wskazały, iż należą do dyskryminowanych grup, wiek jako przyczynę podało zaledwie 0,7% badanych (n=12). Inne charakterystyki osobowe jako przyczyny dyskryminacji zostały odznaczone przez porównywalnie niewielkie grupy osób: płeć (0,5%), przynależność etniczna (0,2%), niepełnosprawność (0,8%) czy religia (0,6%). Poczucie bycia dyskryminowanym ze względu na orientację seksualną nie zostało wskazane przez żadnego respondenta.

W podobny sposób ukształtowały się wyniki badań w odpowiedzi na pytanie o krzywdzące traktowanie ze względu na wiek. Ponad 70% respondentów określiło, iż nigdy nie czuli się źle potraktowani, około 22% natomiast stwierdziło, iż czasami

zdarzały się im takie doświadczenia; 6% natomiast przyznało, iż często czuło się traktowanych źle ze względu na ich wiek. Jak wskazuje tab. 2, odpowiedzi te nie były jednakże udzielane przez osoby starsze, ale także często przez osoby w najmłodszym przedziale wiekowym, co oznacza, iż dyskryminacji ze względu na wiek doświadczają także najmłodsi Polacy.

Tabela 2

Odpowiedzi na pytanie, czy w minionym roku zdarzyło się, że ktoś potraktował P. krzywdząco ze względu na wiek?

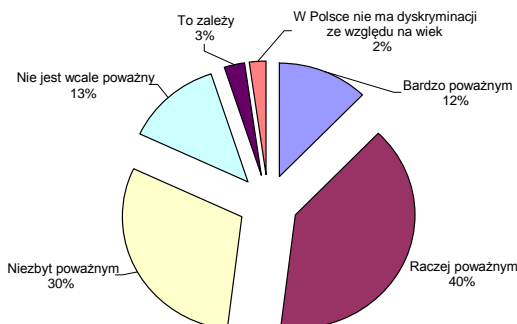
Odpowiedzi	Wiek respondentów w latach							Ogółem
	15-22	23-30	31-39	40-49	50-56	57-67	68+	
nigdy	8,6	9,8	10,3	12,2	10,1	10,0%	10,4	71,5
czasami	5,0	4,0	2,2	2,2	2,7	3,1%	3,2	22,4
często	1,5	1,3	0,5	0,5	0,8	1,0%	0,5	6,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie ESS 2008

Percepcja problemu ageizmu zmienia się natomiast radykalnie w momencie, w którym zadawane pytanie ma charakter ogólny i odnosi się do doświadczeń innych osób. Jak się bowiem okazuje, problem dyskryminacji osób starszych jest postrzegane jako dość poważny problem w Polsce (rys. 1).

Rysunek 1

Na ile P. zdaniem poważnym problemem w Polsce jest dyskryminacja, gorsze traktowanie ludzi ze względu na wiek?

Źródło: jak w tab. 1

Znacząca grupa, bo aż 40% respondentów, odpowiedziało, iż nierówne traktowanie ze względu na wiek jest raczej poważnym problemem, przy czym 12% stwierdziło, że jest to problem bardzo poważny. Mniej niż jedna trzecia badanej populacji określiła to zjawisko jako niezbyt poważne, a jedynie 2% uznało, iż w Polsce brak tego zjawiska. Interpretacja tych wyników zdaje się nie pokrywać z wynikami wyżej wymienionymi, a raczej zdaje się zdecydowanie od nich odbiegać. Jak sugerowałam powyżej, zjawisko ageizmu jest zatem dostrzegane przez respondentów jako istotny problem w przestrzeni społecznej, nie jest ono natomiast doświadczane osobiście.

Tabela 3

Odpowiedzi na pytanie, na ile powodem do niepokoju jest dla P. to, że pracodawcy wolą zatrudniać osoby młode niż te po 40. roku życia?

Skala*	Wiek							Ogółem
	15-22	23-30	31-39	40-49	50-56	57-67	68+	
0	1,1	0,8	0,5	0,6	0,3	0,6	0,9	4,8
1	0,7	0,9	0,6	0,4	0,3	0,6	1,0	4,4
2	0,8	1,6	0,8	0,8	1,1	0,8	0,7	6,6
3	1,3	1,2	0,5	0,9	0,5	0,6	0,8	5,9
4	1,1	1,1	0,9	0,8	0,6	0,7	0,8	6,0
5	2,9	2,2	2,4	2,1	1,7	1,9	1,5	14,8
6	1,2	1,9	1,4	1,5	1,9	1,0	1,2	10,0
7	2,4	1,9	1,7	2,1	2,0	2,4	1,9	14,4
8	1,9	2,1	1,7	2,8	1,9	2,6	2,3	15,4
9	1,1	1,0	1,3	1,8	1,5	0,8	0,6	8,2
10	0,8	1,0	1,3	1,5	1,6	2,3	1,0	9,5
Ogółem	15,3	15,6	13,1	15,4	13,6	14,5	12,6	100,0

Skala od 0 (W ogóle nie jest to powodem do niepokoju) do 10 (Jest to powodem bardzo dużego niepokoju)

Kolejnym problemem podejmowanym przez badaczy Europejskiego Sondażu Społecznego było zagadnienie ageizmu w miejscu pracy, rozumiane jako niechęć pracodawców do zatrudniania osób starszych (tab. 3.). Jedynie niecałe 5% respondentów stwierdziło, iż taka niechęć nie jest dla nich żadnym powodem do niepokoju. Natomiast prawie 10% wskazało, iż jest to powód do dużego niepokoju. Dane wskazują na nieznaczny wzrost wskazań na odpowiedź „powód do bardzo dużego zaniepokojenia” wraz z wiekiem respondenta, aczkolwiek, tendencja ta nie jest już zauważalna w grupie najstarszych respondentów – powyżej 68. roku życia, co jest zrozumiałe i wynika z faktu, iż osoby te przebywają już najczęściej na emeryturze.

5. Podsumowanie

Ageizm jest ważkim problemem, z którym zmagają się nie tylko politycy i decydenci w ramach programów mającym przeciwdziałać temu zjawisku, ale także zwykli obywatele Polski, którzy na swojej drodze życiowej przekonali się o tym, iż ich metryka może być przeszkodą w dostępie do rozmaitych dóbr i zasobów. To, z kolei sprawia, iż człowiek nie może w pełni realizować swoich potrzeb będących podstawą do osiągnięcia szczęścia i satysfakcji w życiu zarówno osobistym, jak i zawodowym.

Świadomość problemu ageizmu wśród pracodawców wydaje się być zatem potwierdzona, zarówno w poprzednich badaniach, jak i w Europejskim Sondażu Społecznym. Niemniej, niskie wskazania doświadczania dyskryminacji wydają się tej świadomości zaprzeczać. Niskie odsetki osób potwierdzających własne doświadczenia z dyskryminacją mogą być także efektem tego, iż pytanie stawiane w sondażu zawierało określenie „dyskryminacja”, które może być postrzegane jako stosunkowo mocne określenie, przynależne w społecznej świadomości do problemu dyskryminacji rasowej czy płciowej, nie natomiast tej związanej z wiekiem. Tezę tę można poprzeć odpowiedziami na inaczej zadane pytanie – a mianowicie o doświadczenie złego traktowania i okazywanie braku szacunku ze względu na wiek, gdzie odsetek osób potwierdzających takie doświadczenia wzrastał. Konkluzją może zatem być stwierdzenie, iż do badania ageizmu i dyskryminacji ze względu na wiek należy podejść bardziej w sposób bardziej przemyślany i systematyczny, aby móc wnioskować o rzeczywistych doświadczeniach ludzkich. Z całą pewnością, istnieje potrzeba zgłębienie społecznych i ekonomicznych przyczyn i skutków zjawiska ageizmu we współczesnej Polsce, aby w dalszej kolejności móc wpływać na te czynniki, które obniżają poczucie satysfakcji i zadowolenia z życia osób starszych.

Literatura

- ARFP (Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce), 2007, *Rynek pracy a osoby bezrobotne 50+. Bariery i szanse. Raport*, Warszawa
- Butler R. N., 1969, *Age-ism: Another form of bigotry*, *The Gerontologist*, 9: 243-246
- Butler R.N., 2008, *The longevity revolution. The benefits and challenges of living a long life*. Public Affairs: New York
- Bytheway B., 1995, *Ageism*, Open Univeristy Press: Buckingham, Philadelphia
- CBOS (Centrum Badań Opinii Społecznej), 2000, *Polacy wobec ludzi starych i własnej starości. Komunikat z badań*. Warszawa
- De Burca G., 1997, *The Role of Equality in European Community Law*. [w:] Dashwood, A, O'Leary S. (red.) *The Principle of Equal Treatment in EC Law*. Sweet & Maxwell: London, Dublin, Hong Kong
- Eurobarometr, 2003, *Discrimination in Europe. Executive summary*. Komisja Europejska, Bruksela
- Eurobarometr, 2007, *Discrimination in the European Union*, Komisja Europejska, Bruksela
- Halicka M., 2004, *Satysfakcja życiowa ludzi starych*, Akademia Medyczna, Białystok
- Kędziora K., Śmieszek K., Zima M., 2009, *Równe traktowanie w zatrudnieniu. Przepisy a rzeczywistość. Raport z monitoringu ogłoszeń o pracę*, Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego, Warszawa
- Lysak A., Zierkiewicz E., 2005, *Starsze kobiety w kulturze i społeczeństwie*. Wyd. MarMar, Wrocław
- Marshall G., 2005, *Słownik socjologii i nauk społecznych*, Oxford Press, Oxford
- Miszczak E., 2006, *Stereotypowy obraz starego człowieka w Polsce*. [w:] J. T. Kowaleski, P. Szukalski (red.), *Starość i starzenie się jako doświadczenie jednostek i zbiorowości ludzkich*. Wyd. UŁ, Łódź
- Nelson T. D., 2002, *Ageism: Stereotyping and Prejudice against Older Persons*. A Bradford Book, the MIT Press Cambridge, Massachusetts
- Nicole-Urbanowicz J., 2006, *Ageizm i dyskryminacja ze względu na wiek*. Niebieska Linia, nr 6
- Palmore E., 1999, *Ageism, negative and positive*, Springer, New York
- Perek-Białas J., Rudzik, A., 2004, *Aktywizacja starszych ludzi na rynku pracy: Bariery i możliwości*, [w:] J. T. Kowalewski, P. Szukalski (red.), *Nasze starzejące się społeczeństwo. Nadzieje i zagrożenia*. Wyd. UŁ. Łódź
- Segrave K., 2001, *Age Discrimination by Employers*, Jefferson: McFarland& Company, Inc., Publishers, London
- Synak B. (red.), 2000, *Ludzie starzy w warunkach transformacji ustrojowej*, Wyd. UG, Gdańsk
- Szatur-Jaworska B. (red.), 2008, *Stan przestrzegania praw osób starszych w Polsce. Analiza i rekomendacje działań*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa
- Szatur-Jaworska B., 2000, *Ludzie starzy i starość w polityce społecznej*, ASPRA-JR, Warszawa
- Szatur-Jaworska B., 2005, *Osoby 50+ w Polsce na rynku pracy. Szanse i zagrożenia*. Prezentacja na konferencji „Głos osób starszych. Siła przyszłości”, Warszawa, listopad 2005
- Szukalski P. (red.), 2008, *To idzie starość*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa
- Szukalski P., 2004, *Uprzedzenia i dyskryminacja ze względu na wiek (ageizm) - przyczyny, przejawy, konsekwencje*. *Polityka Społeczna* 2004/ 2, s. 11-15